

V Železnici dne 17. ledna 2025

Věc: Zápis o prohlídce Trauttsmandorffských hodin

Vážení!

V pondělí dne 13. ledna letošního roku došlo v prostorách Národní knihovny, v Oddělení rukopisů a starých tisků k prohlídce tak zvaných Trauttsmandorffských hodin, které jsou datované k roku 1596. Jedná se o mimořádně vzácný exemplář tehdejšího renesančního hodinářského řemesla doby císaře Rudolfa II, tedy řemeslné práce před rokem 1600 a nástupem baroka.

Hlavní strana hodin, tedy ta, která zobrazuje údaje na cifernících, je jen jedna. Je inspirována orloji. Na rozdíl od nich je v nejvyšší části této strany kalendářní ukazatel jednotlivých dnů pro celý rok. Ten v orlojích bývá nejnižší a nikoli nahoře. Dny jsou do otáčivého kruhu vyryty po obvodě, číst se dají v levé části, takže ukazovátko, které dnes míří někam do prostoru by mělo ukazovat doleva na příslušný (aktuální) kalendářní den. Tato oprava by měla být dost triviální a mohla by být provedena i méně zkušeným restaurátorem, téměř amatérem. Při prohlídce byla ale ponechána bez opravy. Kromě názvu dní (svatý pro daný den) jsou ještě zobrazena (vyryta) u každého dne nedělní písmena a pořadí dní v daném měsíci. Umístění aktuálního dne v levé části kalendářního kruhu je stejné jako bylo na pražském orloji v té době. Na orloji se umístění aktuálního dne na nejvyšší bod kalendářní desky dostalo až s kalendářem Josef Mánesa v roce 1866. Důvody byly čistě estetické, nikoli funkční.

Kalendářní kruh není vidět celý, jeho spodní část zakrývá základní astronomický ciferník. V případě těchto hodin se jedná o standardní typ italského koncentrického orloje. Je zde zobrazen stejně jako ve všech těchto orlojích ukazatel pro Slunce, pro Měsíc i pro zvěrokruh (ekliptiku) včetně zobrazení fáze Měsíce.

Pod tímto astronomickým ciferníkem jsou po stranách dva koncentrické ciferníčky pro hodiny a minuty. Dole uprostřed je válec, na němž jsou německé názvy dní, z nichž je vidět v podstatě jen ten aktuální den.

Pozoruhodný je originální klíč pro natahování funkcí hodin. Zatímco běžně se jedná o nějaký druh čtyřhranu, zde jde o klíč, který má na obvodě své funkční části přímo ozubení. Viz obrazová příloha. Je dost důležité, aby se tento originální a neobvyklý klíč zachoval.

Hodiny mají na svém vršku dva cimbály k odbíjení čtvrtí a celých hodin. Podle obrazové dokumentace mají uvnitř ještě další zvonečky pro hraní melodií, které lze uvnitř mechanicky navolit. Při prohlídce hodiny ale nebyly otevřeny, takže tento mechanismus jsme neviděli.

DOPORUČENÍ:

Vzhledem k tomu, že se jedná o mimořádně důležitý doklad vyspělého renesančního hodinářství v našich zemích bylo by navýsost vhodné, aby byly odborně rozebrány, součástky dokumentovány jejich zakreslením, opraveny, a přivedeny k plné funkčnosti.

S úctou

RNDr. Zdislav Šíma, CSc.
Astronomický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.